

Jacob Mchangama i RÆSON:

Hvor er den borgerlige kritik af anti-terrorpakken?

Den danske frihedstradition er så dybt forankret, at terrorangreb ikke i sig selv kan knægte eller ødelægge den. Vi kan derimod selv opløse vores frihedstradition, ud af panik og et misforstået ønske om at vise handlekraft. Institutioner, der fungerer på baggrund af fundamentale retsgarantier, kan over kort tid og ved ganske få indgreb ændres. Fra at udgøre et værn for borgeren kan de blive et gummistempel for statens indgreb mod borgeren – eller i værste fald: et instrument for sådanne indgreb.

Af Jacob Mchangama

UNDER Muhammed-krisen blev danskerne tvunget til at tage stilling til i hvor høj grad vi værdsætter vores frihedsrettigheder og frihedstradition. Det viste sig, at den folkelige opbakning til især ytringsfriheden var og er massiv. Og at opbakningen omfatter frihedsrettighederne generelt og den (vestlige) frihedstradition, som disse rettigheder er udsprunget af.

Den 17. oktober 2005 - før Muhammed-krisen for alvor eksploderede - skrev Dansk Folkepartis leder Pia Kjærsgaard bl.a. i sit ugebrev: ” Vi må aldrig gå på kompromis med frihedsrettighederne [...] i Danmark; der har vi ytringsfrihed for Loke såvel som for Thor. Og ytringsfriheden; den giver vi ikke køb på.” Og hun var ikke alene. Især blandt borgerlige politikere og debattører kom frihedstradition og principfasthed i højsædet. Nogle gik endog så vidt som at opdele befolkningen i får og bukke – gode og onde, frihedselskere og frihedsrelativister - med navns nævnelse, selvom statsministeren aldrig selv gik så vidt.

Det var påfaldende, da Venstres politiske ordfører i forbindelse med virksomheden Arlas kampagne på det mellemøstlige marked i Berlingske Tidende den 21. marts udtalte, at han slet ikke kunne ”forstå, at man kan tage så let på vores principper. Mine frihedsrettigheder er ikke til salg for to liter mælk.” Journalist og historiker Lars Hedegaard skrev i en bemærkelsesværdig kronik i Jyllands-Posten den 9. marts bl.a. ”Hvem står på vores side, når det gælder om at forsvare danskerne

mod ufrihed og fremmedåg? [...] Derfor er det blevet så vigtigt at finde ud af, hvem der er bukke, og hvem der er får. For nu skiller vandene, og det ry, man har fået på sig i denne situation, vil følge én resten af livet og i historiebøgerne derefter [...] Hvem svigtede, da det gjaldt? Hvem forsvarede demokratiet og friheden?” I et interview i Information den 31. marts advarede Lars Hedegaard endvidere mod at sælge ud af ”arvegodsset og vores frihedsrettigheder”.

Principfastheden, der forsvandt

Men hvor dybt stikker forsvaret for frihedsrettighederne egentligt hos disse såkaldte får? Det har regeringens lovforslag til en ny anti-terrorpakke givet et deprimerende svar på. Regeringens anti-terrorpakke betyder bl.a. øgede beføjelser til PET, der får mulighed for at efterforske både terrorisme og organiseret kriminalitet med ringe mulighed for kontrol hermed. PET får i denne forbindelse mulighed for at indhente fortrolige oplysninger om borgerne fra offentlige myndigheder, uden en forudgående interesseafvejning af om hensynet til hemmeligholdelse i konkrete sager vejer tungere end udlevering. Den manglende interesseafvejning gør den eksisterende domstolskontrol illusorisk, hvilket bl.a. Advokatrådet i dets hørings svar med rette har fundet betænkeligt.

Det er endvidere værd at bemærke, at anti-terrorpakken indeholder forslag, der udvider mulighederne for aflytning af telekommunikation uden forudgående dommerkendelse. Dermed repræsenterer anti-terrorpakken på en række punkter en væsentlig indgriben i vores frihedsrettigheder og frihedssfære. Men principfastheden, som ellers var

bydende nødvendig for mange borgerlige under Muhammed-krisen, forsvandt som dug fra solen, da justitsministeren lancerede anti-terrorpakken. De få borgerlige politikere, der har haft mod til at forsvare frihedsrettighederne, er blevet udsat for hårde angreb fra andre borgerlige, som når Peter Skaarup fra Dansk Folkeparti beskylder Venstres retsordfører Birthe Rønn Hornbech for "liberalist-flip", og når De konservatives gruppeformand, Helge Adam Møller, beder Statsministeren om at irettesætte samme.

På baggrund af den politiske opbakning til anti-terrorpakken og af den manglende afstandtagen derfra, må man få den mistanke, at forsvaret for frihedsrettighederne for visse borgerlige politikere og debattører i høj grad afhænger af, hvorvidt et sådant forsvar er opportunt for henholdsvis mandatplejen og egne ideologiske kæpheste.

Overfor denne anklage vil disse borgerlige politikere og debattører protestere og fastslå, at terrorpakken er et nødvendigt led i at forsvare danske borgere mod terrorisme, og at man derfor nødvendigvis må balancere frihedsrettigheder mod hensynet til effektivt at bekæmpe terrorismen og beskytte danske liv.

Men argumentet er svært at forene med det kompromisløse forsvar for ytringsfriheden, som man så og hørte fra borgerligt hold i Muhammed-sagen. Man må i den forbindelse antage, at hvis den danske regering havde undskyldt og taget klarere afstand fra Jyllands-Postens tegninger, var risikoen for fremtidige terrorangreb mod Danmark eller danskere og danske interesser i udlandet sandsynligvis en hel del lavere end det er tilfældet nu. Hvilket da også netop er blevet bekræftet af PET. På trods heraf valgte regeringen, med overvældende støtte blandt borgerlige debattører, at stå fast på, at den hverken kunne eller ville blande sig i en dansk privatejet avis' redaktionelle beslutninger. Et standpunkt, der var ligeså prisværdigt som det var principfast, men endog særdeles svært at forene med den efterfølgende lancering af og støtte til anti-terrorpakken.

Den klassiske glidebane

Et væsentligt argument mod terrorpakken, og som man kunne have håbet, at borgerlige politikere og debattører ville have lagt mere vægt på i forhold til den nuværende terrorpakke, er det klassiske glidebaneargument. Grunden til, at argumentet ikke er blevet fremført skyldes måske, at det ofte bliver

affejt som værende en automatreaktion, rutinepræget og klichéfyldt.

Vi står i en situation, hvor der for ganske få år siden blev indført særdeles indgribende terrorlovgivning, som i lyset af 11. september blev anset for nødvendig for at modgå terrortruslen. Terrorlovgivning, der på afgørende vis har svækket fundamentale processuelle retsgarantier.

Men i den forbindelse er det essentielt at huske på, at Folketinget allerede i 2002 vedtog en anti-terror-pakke, som på afgørende vis brød med fundamentale danske retsprincipper. Anti-terrorpakken fra 2002 kriminaliserede blandt andet "direkte og indirekte" økonomisk støtte til terrorisme, et begreb der i sig selv er blevet defineret bredt i straffeloven, samt medvirken hertil. En gerningsbeskrivelse, der er problematisk i forhold til retsstatsprincippets krav om lovens klarhed og som dertil også er et afgørende brud med det tungvejende hensyn til individet i dansk strafferet. Det udvidede medvirken-begreb, der resulterede i en kriminalisering af "medvirken til medvirken", risikerer samtidig at indskrænke bl.a. ytringsfriheden. Det ses i den verserende sag vedrørende Dagbladet Arbejderen, hvis journalistiske dokumentation af foreningen "Oprørs" appel om støtte til en palæstinensisk og colombiansk terrororganisation, er blevet censureret af politiet med hjemmel i netop terrorpakken. En betænkelig indskrænkning af pressens rolle som offentlighedens vagthund, en rolle som særligt er påkrævet når staten indfører indskrænkninger i borgernes frihedsrettigheder.

Anti-terrorpakken fra 2002 indeholdt desuden stramninger af retsplejeloven, udlændingeloven, hvidvaskeloven og toldloven. Rent faktisk var væsentlige dele af terrorpakken fra 2002 sandsynligvis mere vidtgående end hvad der fulgte af den Rameafgørelse fra EU-Kommissionen, som pålagde Danmark at indføre terrorpakken, som det for nyligt er blevet dokumenteret af docent lic.jur. Jørn Vestergaard.

Vi står derfor i en situation, hvor der for ganske få år siden blev indført særdeles indgribende terrorlovgivning, som i lyset af 11. september på daværende tidspunkt blev anset for nødvendig, for at modgå terrortruslen. Terrorlovgivning, der på afgørende vis har svækket fundamentale processuelle retsgarantier.

På baggrund af den allerede vedtagne terrorpakke fra 2002 er glidebaneargumentet således ikke bare et bekvemt og klichéfyldt slagord, men praktisk virkelighed. Og dermed er vejen banet for yderligere stramninger, når det næste terrorangreb rammer Vesten. Og at Vesten på et tidspunkt bliver ramt af et nyt islamistisk terrorangreb er så godt som sikkert, al den stund at Islamismen er på fremmarch, og at terrorlovgivning ikke hjælper.

Danskerne er betydeligt mere stringente i deres holdninger, når det gælder respekten for frihedsrettigheder, end de borgerlige politikere og meningsdannere.

Frihed – et værn mod terrorisme?

I USA har man siden det første terrorangreb på World Trade Center i 1993 løbende strammet sin antiterrorlovgivning, men uden at kunne forhindre katastrofen den 11. september 2001. Det siger tillige en del, at man i England ikke var i stand til at stoppe terrorangrebene på London den 7. juli 2005. Dette på trods af, at man havde mere end 30 års erfaring med bekæmpelse af terrorisme, og at man havde vedtaget anti-terrorlovgivning, der er mere vidtgående end det, der er foreslået af den danske regering. En endnu ikke offentliggjort rapport fra den engelske efterretningstjeneste omhandlende terrorangrebene på London demonstrerer tillige, hvorfor det er illusorisk at forsøge at eliminere terrortruslen med anti-terrorlovgivning. De fire terrorister udførte deres afskyelige gerninger ved hjælp af materialer, der for ganske få midler er tilgængelige for enhver og terroristerne indhentede instruktioner via Internettet. Og intet i terroristernes personlige baggrund tydede på, at de stod overfor at begå overlagt mord på uskyldige medborgere.

Skulle man fra den engelske regerings side have forsøgt at stoppe et sådant angreb, ville det

således bl.a. have krævet udgangsforbud, totalovervågning af Internettet, sammenkørte registre over borgernes private indkøb, omfattende og vilkårlig aflytning af private boliger og telekommunikation og mulighed for præventive anholdelser af borgere uden særlig mistanke. Eller med andre ord den slags tiltag, som hørte til i det gamle Østeuropa før Murens fald, og som borgerlige meningsdannere så rigtigt kritiserede og klandrede ideologiske modstandere for at være blinde overfor. Og selv med sådan vidtgående anti-terrorlovgivning vil man ikke kunne hindre terrorisme fra de, der er mest opsatte på at slå uskyldige ihjel, hvilket terrorangreb i totalitære lande som Saudi-Arabien og Egypten vidner om.

Hertil skal lægges interessante konklusioner fra samfundsvidenskabens verden. En dansk undersøgelse foretaget af bl.a. Professor Peter Kurrild-Klitgaard har vist, at der med en vis sandsynlighed kan peges på en sammenhæng mellem udstrækningen af klassiske frihedsrettigheder og risikoen for at et land producerer og tiltrækker grænseoverskridende terrorisme: jo højere grad af frihedsrettigheder, desto lavere risiko for terrorisme.

Disse erfaringer burde i sig selv være nok til at borgerlige politikere og debattører i det mindste besindede sig og insisterede på, at terrorpakken ikke blev hastet igennem, samt at en eventuel terrorpakke fik solnedgangsklausuler, som foreslået i et notat af tænketanken CEPOS. I notatet, der bl.a. indeholder forslag til en anti-terrorlovgivningskommission, der skal vurdere om den nuværende terrorbeskyttelse er utilstrækkelig, kan man læse, at 61 pct. af danskerne støtter, at anti-terrorpakken forsynes med solnedgangsklausuler. Her er det værd at bemærke, at danskerne således er betydeligt mere stringente i deres holdninger, når det gælder respekten for frihedsrettigheder, end de borgerlige politikere og meningsdannere. Danskerne mente således heller ikke, at Jyllands-Posten eller regeringen skulle have undskyldt for Muhammed-tegningerne – 62 pct. sagde ifølge Epinion nej til en undskyldning fra Jyllands-Posten og 79 pct. sagde nej til en undskyldning fra regeringen. I dag accepterer de muligvis anti-terrorpakken, men de er skeptiske, og de ønsker den afskaffet igen, så snart det er forsvarligt.

Tænk hvis friheden blot stak ligeså dybt hos de borgerlige meningsdannere.

Tillidens forudsætninger

Men den væsentligste anke, mod de borgerlige politikere og debattører, der støtter anti-terrorpakken, er den manglende forståelse for det frie samfunds grundprincipper, som deres holdning er udtryk for. En forståelse, som ellers burde være grundlæggende for en borgerlig selvforståelse og den borgerlige vision om det gode samfund.

Et frit samfund baserer sig først og fremmest på tillid borgerne imellem. Når jeg går ned ad strøget, gør jeg det således i tillid til at mine medborgere ikke vælger at sprænge sig selv og andre (mig selv inkluderet) i luften, men jeg har ingen garanti herfor. En sådan tillid til ens medborgere kan hverken fremelskes eller sikres via lovgivning og særligt ikke via lovgivning, der indskrænker vores frihed. Tillid mellem borgere kan kun skabes via relationer borgerne imellem og forudsætter, at disse relationer kan udfoldes frit uden frygt for, at vi bliver overvåget, aflyttet, registreret eller anholdt. Tillid mellem borgere kræver med andre ord et åbent og frit samfund, og dermed afstandtagen fra et hvert tilløb til overvågningssamfundet med den usikkerhed, paranoia og sociale opløsning, som hersker i et sådant.

I Danmark eksisterer en høj grad af tillid borgerne imellem. Det gør der netop, fordi vi på et grundlæggende plan har en rodfæstet frihedstradition, som også har aflejret sig i vores personlige holdninger og handlemønstre, vores politiske institutioner og vores retssystem. Denne frihedstradition er så dybt forankret, at terrorangreb udført af fundamentalister, hvor blodige sådanne end måtte være, ikke i sig selv kan knægte eller ødelægge den. Dertil værdsætter vi frihedstraditionen for højt og terroristernes meningsløse voldsforherligelse og blodsudgydelser udgør intet attraktivt alternativ dertil. Vi kan derimod selv opløse vores frihedstradition, hvis vi ud af panik og et misforstået ønske om at vise handlekraft, ikke værner om frihedstraditionens vigtigste principper. For der er intet automatisk over den frihed, som vores frihedsrettigheder sikrer os. Institutioner, der gennem hævdvundne principper fungerer på baggrund af og har respekt for fundamentale retsgarantier, kan over kort tid og ved ganske få indgreb ændres fra at udgøre et værn for borgeren til i bedste fald at udgøre et gummistempel for statens indgreb og i værste fald til et instrument for sådanne indgreb mod borgeren.

Bliver frihedsrettigheder først indskrænket eller ophævet, er de endvidere svære at genindføre. Indskrænkninger af frihedsrettighederne hæmmer nemlig den almindelige borgers mulighed for effektivt at agere og tale magten imod. Risikoen for at sådanne indskrænkninger vil blive misbrugt af

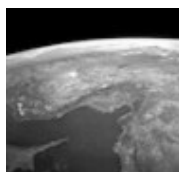
siddende og senere magthavere til andre formål end dem for hvilken indskrænkningerne oprindeligt blev indført, er derfor overhængende. Det turde være børnelærdom for borgerlige politikere og debattører.

Det er i den forbindelse værd at citere den engelske højesteretsdommer Lord Hofmann, som var en af 8 dommere, der i 2004 erklærede dele af den engelske terrorpakke fra 2001 ugyldig:

Den reelle trussel mod nationens liv, forstået som folks evne til at leve i overensstemmelse med landets traditionelle love og politiske værdier, kommer ikke fra terrorismen, men fra [anti-terror]love som disse. Det er den sande målestok for, hvad terrorismen kan opnå. Det er op til Parlamentet, om man vil tildele terroristerne en sådan sejr.

Det er ord, som en række borgerlige politikere og debattører burde reflektere over, særligt hvis deres forsvar for frihedsrettighederne skal opfattes som troværdigt frem for som bekvemt og selektivt.

Vi kan selv opløse vores frihedstradition, hvis vi ud af panik og et misforstået ønske om at vise handlekraft, ikke værner om frihedstraditionens vigtigste principper.

Jacob Mchangama (f.1978) er cand. jur. fra KU samt MA i Menneskerettigheder og demokratisering fra European-Inter University Centre i Venedig. Han arbejder til daglig som advokat-fuldmægtig på et københavnsk advokatkontor og underviser i menneskerettigheder og folkeret på Københavns Universitet. Udover erhvervsret har han arbejdet med menneskerettigheds-sager (herunder sager ved den Europæiske Menneske-rettighedsdomstol) og har bl.a. også arbejdet på sagen med den danske Guantanamo-fange. Han skriver bloggen retsstaten.blogspot.com og bidrager desuden til www.punditokraterne.dk.